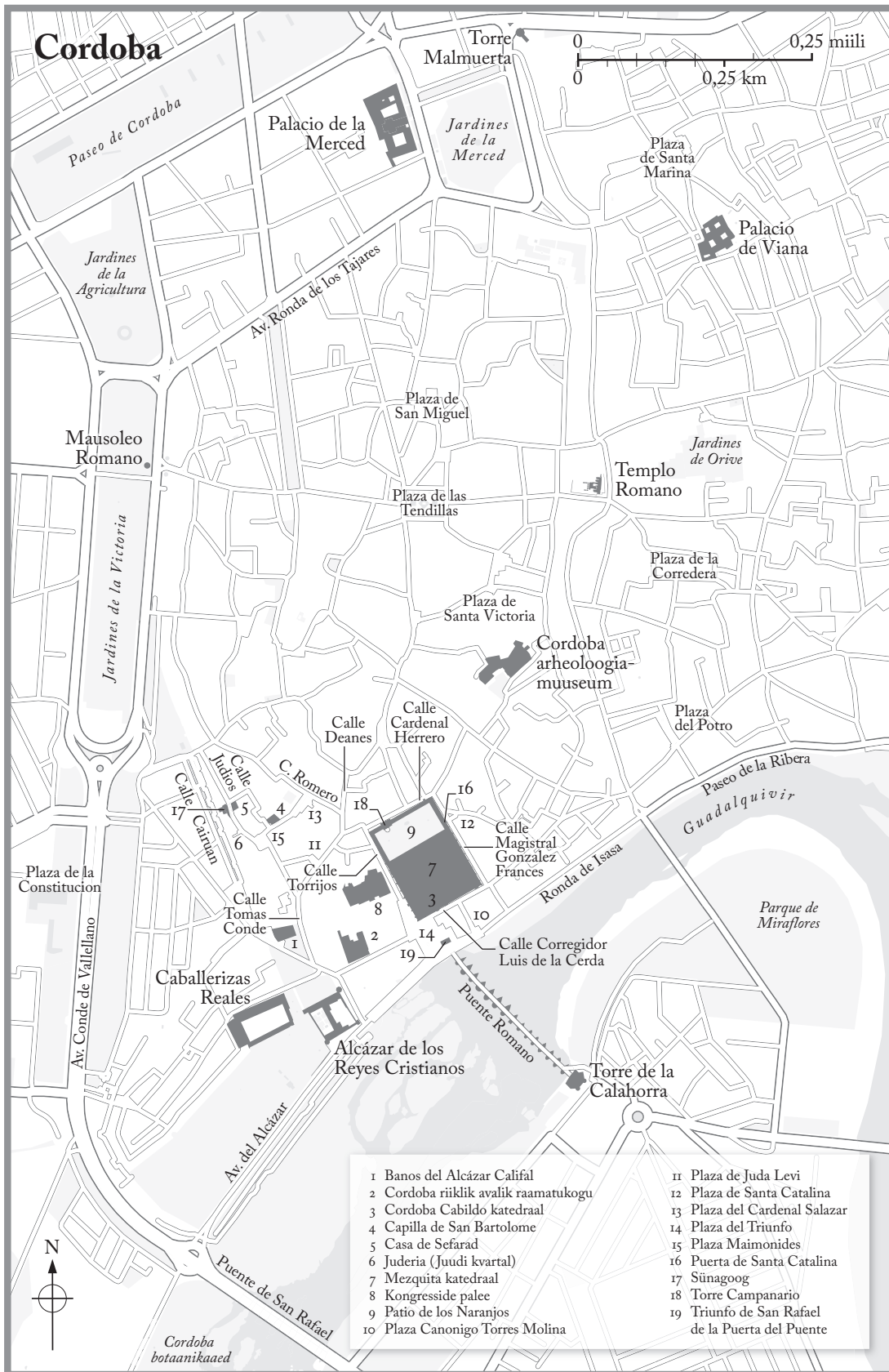

Cordoba

1 Banos del Alcázar Califal	11 Plaza de Juda Levi
2 Cordoba riiklik avalik raamatukogu	12 Plaza de Santa Catalina
3 Cordoba Cabildo katedraal	13 Plaza del Cardenal Salazar
4 Capilla de San Bartolome	14 Plaza del Triunfo
5 Casa de Sefarad	15 Plaza Maimonides
6 Juderia (Juudi kvartal)	16 Puerta de Santa Catalina
7 Mezquita katedraal	17 Sünaog
8 Kongresside palee	18 Torre Campanario
9 Patio de los Naranjos	19 Triunfo de San Rafael
10 Plaza Canonigo Torres Molina	de la Puerta del Puente

4

CORDOBA – MAAILMA EHE (10. SAJAND)

Pealinn Cordoba on Andalusi saare vallutamisest saadik olnud kõrgeimatest kõrgem, kaugeimatest kaugem; eeskujude paik, linnade ema; heade ja jumalakarlike elupaik, tarkuse kodu, selle algus ja lõpp; maa süda, teaduse allikas, islami katsekuppel, imaami asupaik; õige mõtlemise kodu, mõtete ja maa viljade ning ajastu teenäitajate, luule ja proosa meistrite aed. Temast on tulnud puhast loomingut ja võrratuid koguteoseid. Ja selle põhjus, ja tema rahva silmapaistvuse põhjus nii enne kui ka hiljem, on see, et silmapiir ei haara kedagi peale igasuguse teadmise ja harituse otsijate ja püüdjate. Suurem osa selle maa elanikke on õilsad araablased idast, kes selle vallutasid, väeisandad Süüriast ja Iraagist, kes sinna elama asusid, nii et nende järglased jääksid ülla inimsoona igasse piirkonda. Vaevalt leidub linna, kus pole osavat kirjameest, haaravat luuletajat, kes oleks olnud seda ülistades vähemalt suurepärase.

Tundmatu autor, „Särav aare” (*Al Dhakhira al Saniyya*)¹

„No hay Moros en la costa!”

Isa Manuel González Muñana lubab endal naeratada. „Rannikul pole maure!” See on vana hispaania ütlemine, selgitab ta, umbes sama tähendusega kui „õhk on puhas”, ehkki praegusel juhul mainitakse vastast otseselt. Isa Manuel, kirjanik, usuteaduse professor ja Patuta Eostamise ja Püha Albert Suure koguduse preester, arutab kohalike muslimite algatust, et neil lubataks palvetada Cordoba 8. sajandi mošekatedraalis. Ta on kõhetu prillidega mees, kes mustas töömehekuues ja preestrikeluses

¹ Tsiteerinud R. Hillenbrand, „The Ornament of the World: Cordoba as a Cultural Centre”, teoses Salma Jayyusi (toimetaja), „The Legacy of Muslim Spain”, lk 112.

silmatorkamatu mulje jätab. Kuid leebe oleku varjus on ta teraskõva. Tema enesekindel kohalolek, sissepääsugalerii kaarest raamituna, selja taga võrratu Apelsinihoov – vaade päikesesäras palmidele, küpressidele, tsitruspuudele ja niisutuskanalitele koos taevasse kerkiva jässaka minaretist ümber ehitatud kellatorniga – on katoliikluse omandiõiguse ja primaarsuse kinnitus. Isa Manuel ei jäta vähimatki kahtlust, et niipalju kui see temast sõltub, ei nähta rannikul maure ega kuulsas katedraaliks muudetud mošees palvetavaid muslimeid. Mitte iialgi. „See on kristliku jumalateenimise paik,” lausub ta toonil, mis ütleb, et asi on otsustatud.

Linna teises servas asuvas kohvikus naeratab Cordoba imaam Abdulaziz tüdinult kui ta *cappuccino* taga sama küsimust arutab. „*Con la iglesia hemos topado*,” kehitab ta õlgu. See on järjekordne hästituntud fraas. „Kui sa kirikusse lähed, põrkad vastu kivimüüri.” Rekonkista (*reconquista*) ei tunnista mingeid argumente.

Cordoba uniselt lookleva juudikvartali Judería südames – 1984. aastast peale on see UNESCO maailmapärandi nimistus – leiab 12. sajandi juudi mõttetarga ja arsti Maimonidese kujust kiviviske kaugusel pisikese muuseumi ja raamatukogu. Casa de Sefarad, mis asub 14. sajandist pärit majas, on pühendatud Ibeeria poolsaare sefardi pärimuse põlistamisele. Kuid uskudevaheliste suhete ja antisemitismiga on Cordobas lood nii halvad – muuseumi seinu määrivad viha õhutavad kritseldused, nii palju siis Al Andalusi *convivencia*’st –, et muuseumi direktor ei taha isegi tunnistada, kas ta ise juut on. „Mõningaid asju ei aruta ma võõrastega kunagi,” ütleb ta.¹

Guadalquiviri oru põhjas laiuv Cordoba, millest voolab läbi oruga sama nime kandev poripruun jõgi, on muistne linn, mille ajalugu, erinevalt Bagdadi omast, ulatub 2000 aasta taha Kartaago aegadesse.² 3. sajandi alguses vallutasid selle roomlased ning sellest sai Hispania Baetica, impeeriumi lõunapoolseima Ibeeria provintsi pealinn, sadamalinn, kust Hispaania nisu, veini ja oliiviõli Rooma veeti. Aastal 571 vallutas selle bütsantslastelt läänegootide kuningas Leovigild ja asutas sinna piiskopiriigi, mis tõstis linna prestiiži ja tähtsust. Cordoba oli pikka aega rikas põllumajanduskeskus, mis paiknes soodsalt põhja jääva Sierra Morena mäeaheliku karjakasvatusalade ning lõunapoolsete viljakate põllumaade vahel. Ainult mõned aastad pärast muslimite kätte langemist 711. aastal sai vallutajate keeles Al Qurtubast Al Andalusi provintsi-pealinn.

Alistumatut Abd al Rahmani, kaliif Hishami pojapoega ja ainsat kuninglikku ellujäänut Umaiyaadide suguvõsa kallal 750. aastal Damaskuses korraldatud tapatalgutest, kohtasime selles raamatus viimati siis, kui ta Abbassiidide korraldatud veretöö eest põgenes ning võttis salamõrtsukate eest pagedes ette riskantse teekonna

¹ Autori intervjuud, 13.–14. novembril 2016.

² Guadalquivir tuleneb araabiakeelsest nimest Wadi al Kabir, suur jõgi.

läände. Iraagist suundus ta Palestiinasse, seejärel Siinaisse ja Egiptusesse, kust ta läbi Põhja-Aafrika tänapäeva Marokosse jõudis. Pärast viit aastat seiklusterohket põgenemist, tõrjudes pidevalt salakuulajaid, keelekandjaid ja mõrvareid, maabus ta 755. aastal Ibeeria poolsaarel ning asutas peagi, 765. aastal, uue dünastia ja uue muslimiriigi, Cordoba emiraadi. See jäi püsima kolmeks sajandiks. 8. sajandil laienesid Põhja-Hispaania kristlikud vürstiriigid lõuna suunas, nii et 10. sajandiks teadis muslimite Cordoba oma uskmatauid vaenlasi poolsaarel kui Leóni, Kastiliat, Navarrat, Aragooniat ja Barcelonat.

Pärast 8. sajandi vallutusi, mille ajal tsivilisatsiooni peenusteks ja mugavusteks vähe aega jäi, muutus Umaijaadide elujärg 9. sajandil meeldivamaks. Abd al Rahman II (valitses 822–852) aimas järele rafineeritud Bagdadi, kust ta parimaid seinakatteid ja vaipu sisse vedas. Ta laskis rajada uhkesti ehitud paleesid ja mošeesid ning seadis sisse luksuslikumad õukonnakombed, kuhu kuulusid ekstravagantsed riietumisnõuded. Lähis-Ida karmide olude asemel muutis Andaluusia leebe kliima islami lipu all läände kapanud karmide kõrberatsanike järeltulijaid pehmemaks, nii et „varsti olid nad sensuaalsed ja ärahellitatud, tundsid rõõmu veinist, lauljatest ja tantsutüdrukutest ning kõigist naudingutest, mis olid Gasesi [Cadizi] ja selle naised Rooma impeeriumi päevil kuulsaks teinud”.¹

Abd al Rahman III tõusis emiraadi etteotsa 912. aastal, varases eas, 21-aastasena. Ehkki ta nimi oli läbi-lõhki araabiapärane, ei saanud sama öelda ta päritolu kohta – see oli märksa rahvusvahelisem. Tema isa Mohammed oli sündinud emiir Abdullah’ ja kristlasest printsessi Iñiga liidust; Navarra kuninga tütar oli 860-ndatel pantvangina Cordobasse saadetud. Abd al Rahmani ema oli kristlasest orjatar-konkubiin Muzna, nii et tema pojas oli kolmveerandi võrra hispaania-baski ja vaid veerandi jagu araabia verd. Oma heledate juuste ja siniste silmadega, mis oli iseloomulik paljudele Cordoba Umaijaadidele, polnud ta põrmugi tavapärase muslimite juhi nägu. Seda esindusprobleemi püüdis ta lahendada juuste mustaks värvimisega, et araabiapärasem välja näha.²

Ahvatlev on otsida Umaijaadide segatud verest, araablastest isadest ja enamjaolt ristiusku emadest tolle Hispaanias kolm sajandit kestnud märkimisväärse kultuurilise kosmopolitismi geneetilisi juuri. Alates Musa ibn Nusayri pojast Abd al Azizist, 8. sajandi vallutajast, kes esimesena islami Ibeeria poolsaarele tõi, voolasid kristlasnaistest vangid ja orjatarid Umaijaadide haaremitesse. Mitu sajandit kestnud kooselu berberi, iberia ja läänegooti naistega kujundas välja kuningasoo, kelles oli säilinud vähe araabiapärast – küll aga rohkesti heledaid või ruugeid juukseid ja siniseid silmi. Lastena kasvasid need tulevased valitsejad üles kuulates Kastiliast, Leónist, Katalooniast ja

¹ Enrique Sordo, „Moorish Spain”, lk 24.

² Richard Fletcher, „Moorish Spain”, lk 53.

Prantsusmaalt pärit kristlikke rituaale, lugusid ja ballaade, elades keset arhitektuuri, mida täitvad sümbolid olid nende emade kultuuripärandist sama lahutamatud kui isade omast.¹

Kuigi Cordoba õitses oma heledapäiste Umaiijaadide emiiride valitsuse all, jõudis ta tõelisse kuldajastusse alles 10. sajandil ning muutus saksa nunna Gandersheimi Hrotsvitha (u 930 – u 1002) sõnul *decus orbis*eks, maailma ehteks.² Kui selle pretsedenditu rahu, jõukuse, poliitilise stabiilsuse ja kultuurilise õitsengu ajastu loomist saab ühe mehe arvele kanda, siis oli see Abd al Rahman III, oma ajastu väljapaistvaim tegelane. Aastatel 912 kuni 961 kestnud pika valitsusaja jooksul ei näidanud ta ennast andeka väejuhi ega karismaatilise usujuhina, küll aga kavala ja sitke poliitikuna, kes laiendas jätkuvalt Cordoba võimu linna lähiümbrusest kogu Al Andalusi vaieldamatu valitsemiseni, nii et temast sai kõigi muslimite kogukondade isand ja kristlaste alaline nuhtlus. Selle võimu kehtestamise ja koondamise juures mängis põhirolli asjaolu, et ta suutis korratu ja kontrollimatu „iga-aastaste rüüsteretkede saagist elatuva sõjasalga” ümber kujundada organiseeritud sõjaväeks.³ Abd al Rahman, kellel tuli tegemist teha lakkamatult tülitsevaid vürstiriike, kohalikke isandaid ja kuningahakatisi täis poolsaarega, pani oma võimu otsustavalt maksma ning korraldas väsimatult rea sõjakäike konkurentide vastu, olgu need sellised suured linnad nagu Sevilla, Badajoz ja Toledo, või siis mäenõlval kõrguvad üksikud kantsid. Ta ajas klassikalist piitsa ja prääniku poliitikat – leppimatud vastased piirati sisse, blokeeriti ning hukutati mõnel puhul majandussõjas, hävides nende viljapuid ja põlde. Kuid need, kes järele andsid, nagu Sevilla valitseja Mohammed ibn Ibrahim ibn al Hajjaj või Abd al Rahmani vihavaenlane Bobastro isand Hafs ibn Hafsun, võisid tasuks oodata Cordobas tähtsat vesiiri- või väejuhiametit ja sellega kaasnevat suurt tasu. Vastaste äraostmise relv oli heldekäelisus. Neid, kes põlve painutasid ja mõõga käest panid, tasustati tavaliselt parimast tikandehises riidest võrratute rüüdega.

Abd al Rahman juhtis eeslinilt. Ta juhatas isiklikult põhjapoolsete uskmatare vastu korraldatud džihaadiretki aastatel 917, 920, 924, 934 ja 939. Ta oli strateegilise kommunikatsiooni meister veel enne, kui see termin välja mõeldi, lastes mošeedes reedestel palvustel kuulutada uudiseid oma võitudest. Abd al Rahman palkas esimese Umaiijaadide valitsejana ametliku ajalookirjutaja Ahmed ibn Mohammed al Razi (suri 955), kelle teosed pole kahjuks algkujul säilinud. Kohusetruud luuletajad ja kirjamehed produtseerisid tema sõjamehevaprust ja islamilikku vagadust ülistavaid kiidulaule ja uudislugusid, kujutades teda vapra, ülla ja õiglase sõdalase, väsimatu usuedendaja ning ortodokssuse kaitsjana, verejanulist mõõka viibutava ketserite karistajana, ning lisasid

¹ D. F. Ruggles, „Madinat al Zahra and the Um Palace” – María Rosa Menocal, Raymond P. Scheindlin ja Michael Sells (toimetaja), „The Literature of Al Andalus”, lk 27.

² Vt Katharina Wilson, „Hrotsvit of Gandersheim: A Florilegium of Her Works”, lk 29.

³ Hugh Kennedy, „Muslim Spain and Portugal: A Political History of Al Andalus”, lk 83.

veel palju muid tiitleid. Tema vallutuste visuaalselt veenvamaks tõendiks olid vaenlaste maharaiutud peade kobarad, mis Cordobasse saadeti, kus need Alcázari kuningliku tsitadelli Bab al Sudda väravas või turuplatsidel vaatamiseks välja pandi. Need vastased, keda kättesaatmisel kohe ei hukatud, võidi Cordobasse toimetada, et neil emiirilossi ja suure Guadalquiviri vahelisel esplanaadil rahva rõõmuks avalikult pead maha lõodaks.

Kroonikud kirjutavad kristlasest vibukütist Abu Nasrist, mässaja Omar ibn Hafsunit toetajast, kes aastal 925 elavana risti löödi, misjärel ametikaaslased ta nooli täis lasksid. Piinarikas hukkamine lõppes surnukeha põletamisega. Furtun ibn Mohammedil, 939. aastal õnnetult lõppenud Al Khandaqi lahingu aegsel reeturil, löigati enne ristilöömist keel suust. 11. sajandi turvalisest perspektiivist kirjutav andaluusia multitalent Ibn Hazm, kelle 400 teost käsitlesid nii erinevaid teemasid, nagu islami õigus ja armastuskunst, pidas Abd al Rahmani julmaks valitsejaks, kes ei kõhelnud kunagi verd valamast – sealhulgas ka ta lihase poja oma, kelle ta hukata lasi. Ühe loo kohaselt olevat ta käskinud mõned õnnetud segaverd noorukid ühes oma lossis vesiratta külge siduda, kuni nad surid. Tema timukas Abu Imran Yahya oli üks suurima töökoormusega ametiisikuid, kes oma mõõga ja nahkmatiga teenistusvalmilt alati isanda läheduses viibis.¹

Reedel, 16. jaanuaril 929 tegi Abd al Rahman oma käigu, mis oli erakordselt hulljulge otsus. Ühe hoobiga loobus ta emiiri tiitlist, lõpetas sümboolse allumise Abbassiidide Bagdadi kaugele võimule ja kuulutas end kaliifiks. Tema *laqab* ehk valitsejatiitel oli Al Nasir li Din Allah, see kes viib Allahi usu võidule. Neljateistkümnenda sajandi kroonikud Ibn al Khatib ja Ibn Idhari jäädvustasid, kuidas Abd al Rahmani asevalitsejatele läkitatud kirjad uudisest teatasid ja juhendasid, mis moel tema poole pöörduda tuleks:

Meie oleme kõige väarikamad oma õigusi teostama ja kõige õigustatumad oma head õnne kasutama, ja kandma rüüd, mis on Jumala armust antud, soosingu pärast, mida Ta on meile üles näidanud ja kuulsuse pärast, mida ta meile on kinkinud, ja võimu pärast, kuhu Ta meid on ülendanud, selle pärast, mida Ta on aidanud meil endale saada, ja selle pärast, mida Ta on meil ja meie riigil lasknud kergelt saavutada; Ta on meie nime ja meie võimu vägevuse kõikjal ülistatuks muutnud /.../ Me oleme otsustanud, et meie *da'wah* peaks olema kui usklike käskija ning et meie saadetud või meile saabuvad kirjad peaksid olema samas stiilis /.../ Niisiis käskige, et teie linna *khatib* loeks [*khutba't*²] kasutades [seda tiitlit] ja adresseerige vastavalt oma teated meile, kui Jumal tahab.³

¹ Vt Maribel Fierro, „Abd al Rahman III – The First Cordoban Caliph”, lk 105–108.

² Hutba (*khutbah*) oli reedese jumalateenistuse ajal peetud jutlus.

³ Tsiteeritud David Wasserstein, „The Caliphate in the West: An Islamic Political Institution in the Iberian Peninsula”, lk 11.

Kuldmüntidele löödi uue kaliifi tiitel: Al Imam al Nasir li Din Allah Abd al Rahman Amir al Muminin, usklike väejuht. Vahemere teisel kaldal, Põhja-Aafrikas jõudu koguv Fatimiidide dünastia, mis oli 909. aastal konkureeriva šiiitliku kalifaadi välja kuulutanud, ei võtnud Ibeeria tõusikut tõsiselt. „Kellest alates nad oma päritolu arvestavad?” päris üks neist põlastust õhkavas kirjas. „Koertest, ahvidest või sigadest? Jumala nimel, need on ka väarikamad kui inimesed, kellest nad oma sugupuud alustavad.”¹ Esimest korda koosnes islamimaailm nüüd kolmest konkureerivast kalifaadist, kahest ortodokssest ja ühest šiiitlikust.

Aastal 939, kümme aastat pärast Cordoba kalifaadi väljakuulutamist, pidi Abd al Rahman esimest korda kogema lüüasaamist. Al Khandaqi lahingus oma väge juhtides pääses ta üle noatera Leóni kuninga Ramiro II juhitud kristlaste väe kätte langemisest ja surmast. Vastased ründasid ta telki ja said saagiks ta kaliifilipu, soomusrüü ja isikliku koraani eksemplari. See oli lausa imeväärne pääsemine. Pärast säherdust vapustust ei läinud Abd al Rahman enam kunagi väe eesotsas sõjaväljale, ei uskmata ega ka kellegi teise vastu.

Cordobale ja selle rahvale oli see ülimalt õnnelik otsus. Vahetust sõjalisest rollist loobunud Cordoba esimene kaliif pühendus nüüdsest enda loodud kalifaadile kohaselt suurejoonelise arhitektuurilise aluse rajamisele. Islami uusimale kaliifile pühendatud luuletuses kirjeldati seda järgmiselt:

Kuningad, kes tahavad, et järeltulijad nende kõrgetest eesmärkidest räägiks, kasutavad oma hoonete keelt.

Vaata, kuidas püramiidid ikka veel seisavad, kui nii paljud kuningad on aja keerdkäikudes minema pühitud!²

Kusagil ei tulnud see hiilgavamal moel ilmsiks kui Medina Azaharas, hiilgavas linnas, Cordobast kuus kilomeetrit läänes asuvas linnas-paleekompleksis, mis olevat nime saanud ühe Abd al Rahmani lemmikkonkubiini järgi – väidetavalt sai ta palees valida 6300 naise vahel, kes olid ametis teenijate või kaliifi liignaistena. Sierra Morena eelmägedes paiknev kompleks oli ida-lääne suunal 1,5 kilomeetri pikkune ja põhja-lõuna suunal 800 meetri laiune, valitsedes all laiuvaid tasandikke kolme eri kõrgusel terrassina, millest igaüht piirasid tornidega kindlusemüürid. Ehitustöö algas umbes 936. aastal, kestis kogu Abd al Rahmani valitsemisaja ja veel ligi kaks aastakümnet tema poja ja pärija Hakam II (valitses 961–976) valitsemisajal. Abd al Rahman sai oma ettevõtmisele keskendumisega kurikuulsaks, nii et üks Cordoba seadusetundja noomis teda avalikult, kui kaliif mitu reedet järjest suures mošees peetud palvused vahele jättis.

¹ *Ibid.*, lk 14.

² Fierro, lk 105.

Kõik Medina Azahara juures oli fantastiliselt suurejooneline, alates selle mõõtmetest (1,13 ruutkilomeetrit) ja tööliste arvust (10 000 – 12 000) ehitamiseks kulunud aja (40 aastat) ja lõpliku maksumuseni (kolmandik riigikassa tulust kogu ehitustööde aja jooksul). 17. sajandi kroonikakirjutaja Al Maqqari meelest, kellele mõningane liialdamine võõras polnud, oli see üks hiilgavamaid ehitusalaseid ettevõtmisi, mis inimsugu kunagi teinud on. Tema muslimi Hispaania ajaloos „Andaluusia halja oksa lõhnav hingus” (*Nafḥ al Tīb min Ghush al Andalus al Ratīb*) ülistatakse seda sõnaohtralt lehekülgede kaupa.¹ 11. sajandi Cordoba kroonikakirjutaja Ibn Hayyan väitis, et selle esimese ehitusetapi jooksul Abd al Rahmani eluajal seati iga päev paika 6000 ehituskivi. Tohtu ehitusmaterjalide massi seas, mida 15 000 muula ja 5000 kaamelit märke vedasid oli roosa ja roheline marmor Kartaagost, Tunisest ja Sfaxist, samuti Roomast ja frankide kuningriigist ning lähemalt, Tarragonast ja Almeriast murtud valge marmor. Räägiti, et iga kolme päeva kohta kasutati 1100 koormat savi ja kipsi. Sambaid oli ühtekokku vähemalt 4000 ja neist 140 oli kinkinud Bütsantsi keiser. Medina Azahara ehitamist käsitlevad allikad on kuulsad ebausaldusväärse poolest, kuid siiski tasuks mainida üht palee teenrit, kelle väitel läks ehitamine igal aastal maksma kolm miljonit kulddinaari. Tolle elarvelise lihtsameelsuse ajastul, mille naiivsus tänapäeva kantslereid muigama ajaks, kulutas Abd al Rahman kolmandiku oma varakambri tulust sõjaväele maksmiseks, teise kolmandiku õukonna ülalpidamiseks ja kolmanda selle suure fantaasiapalee ning palju väiksemal määral muude uute ehitiste rajamiseks.

Ülemine terrass, nagu valitseja asupaigale kohane, oli reserveeritud kaliifi paleele ja mitmele elegantsele kindlusele. Keskmisel terrassil asusid varjulised aiad, täis valgetes õites viigi- ja mandlipuid ning jahipark. Alumine terrass koosnes teenijate ja orjade eluruumidest ning suurest mõseest koos vastuvõtusaaliga, kust avanes vaade Guadalquivirile. See oli kaitsemüüri varjus laiuv tõeline linnamõõtu loss, täis luksuslikke eluhooneid, võõrastemaju, koole, kasarmuid, saunu, töökodasid ja kööke, lisaks loomaaed, linnumaja ja kalatiigid. Meesteenijaid oli 13 750, lisaks 3750 orjale ja eunuhhile. Käimlaid tühjendas voolav vesi – see uuendus oli Euroopa tavadest sajandeid ees. Tänu Bütsantsi skulptoritele ja mosaiigimeistritele, kelle oskused kõikjal Vahemeremaades kuulsad olid, täiendasid geomeetrilist dekoori lillemotiivid, eriti akantused ja viigilehed. Iseenesestmõistetavalt teadis Medina Azahara, et oli paradiis maa peal.

Ibn Hayyani meelest olid kompleksi kõige tähelepanuväärsemad osad kaks purskkaevu, millest suurem, inimfiguure kujutavate kaunite kullatud pronksist bareljeefidega, pärines Bütsantsist ja väiksem, rohelisest marmorist valmistatud, oli

¹ Al Maqqari allikana kasutamise raskuste ning Medina Azahara laiema historiograafia kohta vt Ann Christys, „Picnic at Madinat al-Zahra”, teoses Simon Barton ja Peter Linehan (toimetajad), „Cross, Crescent and Conversion: Studies on Medieval Spain and Christendom in Memory of Richard Fletcher”, lk 87–108.

kas Süüria või Bütsantsi päritolu. Viimast purskkaevu ümbritsesid kaksteist Cordoba meistrite valmistatud punasest kullast, pärlite ja kalliskividega ehitud kuju – lõvid, hirved, krokodillid ja kotkas, draakon, tuvi, pistrik, part, kana, kukk, harksaba ja raisakull –, mis kõik suust või nokast vett purskasid.¹

Veelgi kuulsam ime oli Kaliifide saal, kullaga ehitud ning mitmevärvilisest läbikumavast marmorist seinte ja laega teadlikult silmipimestav pillerkaar. Mõned allikad väidavad, et elavhõbedaga täidetud basseini kohal rippus Bütsantsi keisri Leon VI kingitud hiigelsuur päril. Saali kummaski külgeinas oli värvilisest marmorist ja läbipaistvast kristallist sammaste vahel kaheksa kulla ja eebenipuuga ehitud ust. Selle ruumi kardinad öeldi olnud kullast ja hõbedast. Materjalid olid hoolega valitud, et kaliifi võimu ja majesteetlikkust rabavalt rõhutada. Kui päike saali paistis, peegeldus see seintelt ja laelt pimestavalt vastu.

Kui kaliif tahtis külalisi jahmatada, andis ta orjale märku elavhõbedat loksutada; kohe täitsid saali valgusesälvatused ja kohalolijaid haaras värin, sest seni, kuni elavhõbe väreles, näis kogu ruum pikitelje ümber pöörlevat, järgides päikese liikumist.²

Kuulus rändur ja maateadlane Ibn Hawqal, kes 10. sajandil Cordobas käis, kirjeldas, kuidas Abd al Rahman pärast oma uue kinnisvaraarenduse põhitaristu rajamist edukalt innustas inimesi sinna elama asuma:

Ta kutsus rahvast sinna elama ja käskis kogu Hispaanias järgmist teadaannet levitada: „Kes tahab maja ehitada ja valib koha valitseja kõrval, saab 400 dirhemit.” Hulk rahvast ruttas ehitama; majad kerkisid üksteise kõrvale ja see linn sai nii soosituks, et majad moodustasid katkematu rea Cordoba ja Zahra vahele.³

Medina Azahara oli Cordoba kalifaadi peamiselt ilmalik arhitektuuriline sümbol, mis kehastas impeeriumi vägevust ja kultuurilist rafineeritust. Selle vaimulikuks vastukaaluks oli Suur mošee, mille monumentaalsed mõõtmed koos ebaharilikult kauni ja uuendusliku kujundusega kinnitasid jõuliselt Umajjaadide kalifaadi usulise järjepidevuse ja liidrikoha pretensioone. Damaskuse kummitused polnud Al Andalusist kunagi väga kaugel ning Cordoba Suure mošee ajalugu loob Süüria Umajjaadide mošee omaga hämmastava paralleeli.

Algul oli see 8. sajandi läänegootide pühale Vincentiusele (San Vicente Mártir) pühendatud kirik ning pärast 711. aasta muslimite sissetungi sai sellest esialgu nii

¹ Sordo, lk 29–30.

² *Ibid.*, lk 30–31.

³ Tsiteeritud: Ann Christys, „Christians in Andalus 711–1000”, lk 64.

7. Õhtune vaade Cordobale, mida tunti kui maailma ehet lahkulöönud Umaiyaadide kalifaadi ajal, mis valitses aastatel 929–1031 suurt osa Ibeeria poolsaarest. 8. sajandi Mošee-katedraal on üks maailma uhkemaid keskaegseid ehitismälestisi.
8. Mošee-katedraali imeline sisevaade. Kaarlaega sammassalis on 856 marmorist, jaspisest, oonüksist ja graniidist rooma, gooti ja mauri kapiteelidega sammast punavalgete kahekordsete kaarte all.

9. Medina Azahara, hiilgav linn, Cordobast 7 km läänes asuv paleekompleks 10. sajandist. Ülikalli projekti ehitustööd algasid kuulsal Umaiyaadide kaliifi Abd al Rahman III valitsemise ajal, kestsid üle 40 aasta ja neelasid kolmandiku riigi tulust.

10. Godefroi de Bouillon, Esimese ristisõja kristlik kangelane, tähistab Jeruusa-
lemma vallutamist 1099. aastal. Ristisõdijate kirjeldustes hoobeldi, kuidas rüütlid
Al Aqsa mošees muhameedlasi surnuks raiusid ja ratsutasid „ratsmeteni veres”.

11. Jeruusalemm, maailma kõige lahkkeliderohkem linn. Paremal paistev Kaljumošee,
mille ehitas Umaijaadide kaliif Abd al Malik aastal 692, on vanim säilinud islami
ehitis.